

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

„Problema Cipru” în 2013: noi evoluții ale unui conflict european

Dr. Elena ȘTEFAN
Cercetător DFE

În contextul crizei economice cu care se confruntă Republica Ciprului – criză provocată în principal de prăbușirea supradimensionatului său sistem bancar – tratativele privind soluționarea „problemei Ciprului” par să fi intrat într-o nouă etapă.

Separarea insulei în două state corespunzând celor două comunități majoritare: grecii ciprioți și turcii ciprioți, a cărei origine, potrivit unor ipoteze¹, se regăsește în politica *dividi et impera* dusă de autoritățile britanice în perioada colonială a insulei, a survenit de facto în 1974, anul în care nordul insulei a fost ocupat de trupele trimise de Turcia ca reacție la tentativa juntei militare din Grecia de a realiza *enosis*, alipirea Ciprului la Grecia. A urmat apoi momentul proclamării Republicii Turce a Ciprului de Nord în 1983, stat a cărui existență este recunoscută doar de Turcia. Cele două zone au urmat o evoluție separată, sudul urmând un model de dezvoltare bazat pe sistemul bancar și pe turism, în vreme ce formațiunea din nordul insulei, lipsită de recunoaștere internațională, este dependentă economic de Turcia.

Violențele și tensiunile care au însoțit separarea celor două comunități au făcut necesară demararea tratativelor de pace care s-au purtat în jurul ideii constituirii unei federații, fără ca acestea să dea rezultate. Principalele motive care au împiedicat soluționarea tratativelor între cele două comunități pot fi rezumate astfel: revendicarea de către grecii ciprioți a proprietăților în nordul insulei, expropriate forțat de administrația turco-cipriotă după ocupația militară din 1974, refuzul grecilor ciprioți de a accepta ideea unui stat federal bizonal, bazat pe principiul

¹ Michael A. Zachariades, *Transplanted Populations and the Problems Caused: Cyprus*, Leiden, 2002, ediție electronică, consultată la data de 1 iunie.2013, la adresa de Internet: http://www.aunitedcyprus.om/#_ftnref7

egalității între cele două comunități și chestiunea afluxului de populație din Turcia continentală în nordul insulei².

O relaxare a relațiilor dintre cele două comunități a survenit în 2003, când, în urma protestelor masive, liderul Ciprului de Nord a permis deschiderea punctelor de frontieră ale Liniei Verzi care împarte insula. Iar în 2004, în ajunul aderării Ciprului la UE, proiectul de realizării unui stat federal bazat pe principiile bizonalității, bicomunalității și egalității politice a ambelor comunități, elaborat de secretarul general al ONU, Kofi Annan, a fost supus unui referendum în ambele părți ale insulei în aprilie 2004, fiind însă respins de grecii ciprioți. Un alt moment important în soluționarea „problemei Cipru” a fost proiectul „Cyprus 2015”, lansat sub auspiciile Națiunilor Unite și ale Comisiei Europene în mai 2009. Scopul acestei inițiative este, pe de o parte, să ofere o analiză obiectivă a evoluției relațiilor intercomunitare și, pe de altă parte, să contribuie la crearea unui dialog permanent între factorul politic, reprezentanții societății civile și cetățenii de rând, dialog considerat esențial pentru progresul tratativelor de pace³. Noi tratative, de scurtă durată și fără rezultate semnificative, s-au purtat în 2008 între liderii de stânga ai celor două comunități, președintele comunist al Republicii Ciprului, Demetris Christophas și omologul său din nordul insulei, Mehmet Ali Talat. Victoria la alegerile parlamentare din 2009 a facțiunii naționaliste, urmată în 2010 de alegerea lui Dervis Eroglu ca lider al Republicii Turce a Ciprului de Nord, a condus la o întrerupere a discuțiilor.

Descoperirea în decembrie 2011 a unor importante rezerve de gaze naturale în apele Zonei Economice Exclusive (ZEE) a Ciprului a readus în atenția internațională „problema Ciprului”. Pe de o parte guvernul turc a insistat ca cele două comunități să exploateze împreună resursele, amenințând cu o eventuală intervenție militară în cazul în care grecii ciprioți ar acționa unilateral în direcția exploatării acestora⁴. Pe de altă parte, Uniunea Europeană și Statele Unite au reconfirmat dreptul Republicii Ciprului de a-și exercita suveranitatea exploatând

² „The Cyprus Problem: an Overview”, material documentar publicat pe pagina de Internet *AngloINFO Cyprus*, consultat pe 1 iunie 2013, la adresa de Internet <http://cyprus.angloinfo.com/information/moving/country-file/the-cyprus-problem>; James Ker-Lindsay, „Cyprus-Turkey: Growing Tensions”, *Mediterranean Politics, Turkey-Balkans*, 2012, ediție electronică consultată la adresa de Internet http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/ker-lindsay_en.pdf, la data de 3 iunie 2013

³ „Convergences and Divergences: How a more inclusive process could help unlock the Deadlocks”, *Cyprus 2015*, material informativ electronic, consultat la data de 16 martie 2013, la adresa de Internet, http://www.cyprus2015.org/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=27&lang=en

⁴ James Ker-Lindsay, „Cyprus-Turkey: Growing Tensions”, *Mediterranean Politics, Turkey-Balkans*, 2012, ediție electronică consultată la adresa de Internet http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/ker-lindsay_en.pdf, la data de 3 iunie 2013

resursele descoperite în ZEE, susținând în același timp necesitatea de a urgenta procesul de reconciliere între cele două comunități⁵. Cercurile politice din sudul insulei susțin însă ca cele două probleme să fie tratate separat, Republica Ciprului anunțându-și intenția de a continua operațiunile de prospectare în Zona Economică Exclusivă, operațiuni care de altfel urmează a fi reluate din luna iunie a anului acesta sub conducerea aceleiași companii americane *Noble Energy* care a efectuat prospecțiunile în 2011, potrivit declarației ministrului cipriot al energiei și comerțului, Giorgos Lakkotrypīs⁶.

Disocierea „problemei Ciprului” de aceea a exploatării resurselor energetice se explică în cadrul programului noii administrații sud-cipriote inaugurat de alegerea ca președinte în februarie 2013 a conservatorului democrat Nicos Anastasiades. Noul președinte a stabilit ca obiectiv prioritar abordarea crizei economice în sensul unei colaborări cu FMI, Banca Centrală Europeană și CE precum și apropierea de NATO⁷, program care a dus la încheierea între guvernul cipriot și Troika a acordului din 25 martie 2013 privind împrumutul de 10 miliarde de euro. Creditorii internaționali au impus Republicii Ciprului adoptarea unui amplu program de austeritate și în același timp o restructurare a sistemului bancar ca o condiție a împrumutului. Prin urmare, statul cipriot se confruntă cu o dublă dificultate: necesitatea satisfacerii cerințelor impuse de creditorii internaționali și găsirea și adoptarea unui nou model de dezvoltare care să-i permită să iasă din criză. Or, în aceste condiții, partea grecească a insulei a decis pentru o amânare a discuțiilor. Această poziție a fost exprimată într-un interviu acordat postului BBC de către Ioannis Kasoulides, ministrul cipriot al afacerilor externe. Întrebat dacă dificultățile economice prin care trece în prezent Republica Ciprului ar putea conduce la soluționarea diferendelor dintre nordul și sudul insulei ministrul a afirmat că prioritatea guvernului este criza economică, iar tratativele cu turcii ciprioți nu vor fi reluate înainte de toamna anului curent, în ciuda unor presiuni exercitate de Turcia în această direcție⁸. În același timp administrația

⁵ Yiorghos Leventis, „Projecting For Control Of Warm Waters: Turkey's Posturing For Hydrocarbon Hegemony In The Eastern Mediterranean” In Hubert Faustmann, Ayla Gürel, Gregory M. Reichberg (coord.), *Cyprus Offshore Hydrocarbons Regional Politics and Wealth Distribution*, 2012, ediție electronică consultată la adresa de Internet <http://www.prio.no/Global/upload/Cyprus/Publications/CYPRUS%20OFFSHORE%20HYDROCARBONS.pdf>, la data de 3 iunie 2013

⁶ „Drilling to begin in two weeks”, *Cyprus Mail*, 27 mai 2013, ediția electronică, consultată la adresa de Internet <http://cyprus-mail.com/drilling-to-begin-in-two-weeks/>, la data de 3 iunie 2013

⁷ „Kasoulides briefs ambassadors on the new foreign policy orientation”, *Cyprus News Agency*, 5 martie 2013, ediție electronică, consultată la adresa de Internet http://www.hri.org/news/cyprus/cna/2013/13-03-05_2.cna.html OWeb. la data de 17 martie 2013.

⁸ „Kasoulides: Cyprus-Turkey talks could be in October”, *BBC News*, 25 aprilie 2013, material electronic, consultat la adresa Internet <http://www.bbc.co.uk/news/world-radio-and-tv-22295730>, la data de 3 iunie 2013

Anastasiades, în vederea consolidării relațiilor dintre cele două comunități, a solicitat retrocedarea părții ocupate a portului Famagusta, oferind în schimb Republicii Turce a Ciprului de Nord dreptul de a folosi portul amintit în scopuri comerciale sub supravegherea UE.

Soluționarea diferendelor dintre nordul și sudul insulei este complicată și de situația din Republica Turcă a Ciprului de Nord. Instabilitatea politică, a cărei expresie sunt alegerile parlamentare anticipate ce vor avea loc în vara sau, cel târziu, în toamna acestui an ca urmare a votului de blam dat de parlament guvernului, a fost cauzată pe de o parte de conflictul dintre președintele turc cipriot Dervis Eroglu și premierul İrsen Küçük, pe de alta de rivalitatea dintre partizanii dependenței de Ankara și susținătorii unei autonomii sporite a republicii din nordul insulei⁹. În acest context al alegerilor, sporirea numărului de cetățeni cu drept de vot, provenind în special din Turcia continentală – potrivit unor estimări 300 de persoane au primit cetățenie în doar o săptămână – creează suspiciuni în rândurile grecilor ciprioți cu privire la rezultatele alegerilor și la consecințele acestora asupra tratatelor pentru reunificarea insulei. Imixtiunea Turciei în alegerile din Republica Turcă a Ciprului de Nord ar putea oferi Republicii Ciprului – unde mass-media atrage atenția asupra „creării de voturi în Ciprul de nord în vederea alegerilor”¹⁰ – un argument suplimentare pentru amânarea tratatelor.

La nivelul internațional există un acord în privința urgentării unificării Ciprului. Direct interesată de evoluția acestei probleme, Turcia este principala susținătoare a soluționării „problemei Ciprului”. În fapt, negocierile Turciei în vederea aderării la UE sunt blocate de relația tensionată cu Republica Ciprului, stat a cărui existență nu este recunoscută de către Turcia. În plus, interesul Turciei față de resursele energetice descoperite recent în estul Mediteranei este considerabil având în vedere situația acestei țări cu o economie în plină ascensiune care are însă nevoie de energie suplimentară pentru a-și menține ritmul de creștere. Or, producția internă de energie a Turciei este insuficientă, aceasta fiind obligată să importe o mare cantitate ale cărei costuri anuale au fost evaluate la 50 de miliarde \$¹¹. Conducerea UE

⁹ Yusuf Kanli, „Anxiety rules on Cyprus”, *Hurriyet Daily News*, 31 mai 2013, ediție electronică, consultată la adresa de Internet <http://www.hurriyetdailynews.com/anxiety-rules-on-cyprus.aspx?pageID=449&nID=47906&NewsCatID=425>, la data de 3 iunie 2013

¹⁰ Spre exemplu articolul intitulat sugestiv „Creating Votes for North Election”, *Cyprus Mail*, 27 mai 2013, ediție electronică consultată la adresa de Internet <http://cyprus-mail.com/creating-votes-for-north-election/>, la data de 3 iunie 2013

¹¹ Gary Lakes, „Cyprus Hydrocarbons: The Dilemmas Of Early Development”, in Hubert Faustmann, Ayla Gürel, Gregory M. Reichberg (coord.), *Cyprus Offshore Hydrocarbons Regional Politics and Wealth Distribution*, 2012, ediție electronică consultată la adresa de Internet <http://www.prio.no/Global/upload/Cyprus/Publications/CYPRUS%20OFFSHORE%20HYDROCARBONS.pdf>, la data de 3 iunie 2013, p.86.

consideră unificarea insulei, mai ales în contextul actual al descoperirii resurselor de gaze naturale, zăcămintele putând exista și în apele teritoriale ale nordului insulei, o cale probabilă pentru depășirea crizei cu care se confruntă partea grecească a insulei. Această poziție este exprimată prin vocea lui Olli Rehn, vice-președintele Comisiei europene¹². Un alt stat care a manifestat un interes deosebit pentru „problema Ciprului”, în principal datorită descoperirii rezervelor de gaze naturale, este SUA. În acest sens, la scurt timp după publicarea raportului companiei *Noble Energy* cu privire la resursele energetice din estul Mediteranei, statul nord-american a creat un Birou al resurselor energetice (ENR). Având sediul în cadrul Ambasadei Statelor Unite la Nicosia, sarcina Biroului este pe de o parte de a facilita și de a contribui la dezvoltarea relațiilor diplomatice dintre statele producătoare de energie și statele consumatoare din zonă, pe de altă parte să promoveze în țările producătoare accesul la energie al SUA¹³. Prin urmare, stabilitatea politică în regiune, iar unificarea insulei ar reprezenta un pas important în această direcție, este esențială. De altfel, temele dezbătute de ministrul de externe cipriot Ioannis Kasoulides și secretarul de stat american John Kerry în data de 10 mai 2013, cu ocazia vizitei ministrului cipriot la Washington, au fost: soluționarea „problemei Ciprului”, stabilitatea regională și exploatarea resurselor energetice¹⁴.

Un eveniment care a stârnit în mod nejustificat emoții privind o urgentare a soluționării „problemei Ciprului” la dîneul organizat în data de 30 mai de delegatul ONU pentru medierea conflictului din Cipru, Alexander Downer, având ca invitați pe liderii celor două comunități. Delegatul ONU Alexander Downer, în urma unor discuții purtate în cursul lunii aprilie cu liderii ciprioți precum și cu autoritățile de la Atena și Ankara, a stabilit organizarea unui eveniment monden la sfârșitul lunii mai, anul acesta, eveniment care să-i aducă față în față, pentru prima dată, pe președintele Anastasiades și pe liderul ciprioților turci Dervis Eroglu. Curentul de opinie defavorabil politicii adoptate de ONU în abordarea „problemei Ciprului”, larg răspândit în rândurile personalităților politice cipriote, pare să-l fie determinat pe

¹² Este vorba despre discursul din 8 mai 2013 rostit de Olli Rehn în fața Parlamentului european. Materialul este disponibil la adresa de Internet: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-394_en.htm?locale=en

¹³ Yorghos Leventis, „Projecting For Control Of Warm Waters: Turkey's Posturing For Hydrocarbon Hegemony In The Eastern Mediterranean” In Hubert Faustmann, Ayla Gürel, Gregory M. Reichberg (coord.), *Cyprus Offshore Hydrocarbons Regional Politics and Wealth Distribution*, 2012, ediție electronică consultată la adresa de Internet <http://www.prio.no/Global/upload/Cyprus/Publications/CYPRUS%20OFFSHORE%20HYDROCARBONS.pdf>, la data de 3 iunie 2013, p. 10

¹⁴ „Kasoulides Points to Kerry's Interest in Cyprus Problem”, *Ekathimerini*, 11 mai 2013, ediție electronică consultată la adresa de Internet http://www.ekathimerini.com/4dcgi/w/articles_wsite1_1_11/05/2013_498297, la data de 4 iunie 2013

președintele Anastasiades să trimită o scrisoare secretarului general al ONU Ban Ki-moon pe data de 17 mai. În această scrisoare președintele critica demersurile întreprinse de reprezentantul ONU, acuzându-l pe Downer că îi subminează autoritatea și credibilitatea prin expectativele create în jurul dîneului, în condițiile în care Republica Ciprului a anunțat oficial că tratativele nu vor fi reluate înainte de toamna anului curent. În același document, sub amenințarea neprezentării lui Anastasiades, se solicita secretarului general al ONU o confirmare oficială a caracterului eminent al dîneului. Or, faptul că scrisoarea a fost imediat pusă la dispoziția presei, iar asigurările cu privire la caracterul informal al evenimentului date reprezentantului cipriot la ONU de către directorul staff-ului secretarului general au fost considerate suficiente de către Anastasiades pentru a participa la dîneu pare să indice că eforturile președintelui au fost direcționate mai degrabă spre liniștirea oamenilor politici ciprioți, decât să trădeze o adevărată îngrijorare în ceea ce privește posibilitatea politizării evenimentului din 30 mai. Întîlnirea s-a desfășurat de altfel într-o atmosferă destinsă, cei doi lideri politici și-au reafirmat dorința de a colabora pentru o viitoare soluționare a tratatelor de pace, fără însă a-și asuma vreun angajament oficial în acest sens, potrivit declarațiilor oficiale¹⁵.

Evenimentul în sine, fără consecințe directe asupra evoluției negocierilor intercomunitare, reprezintă mai degrabă o instrumentalizare politică a faptelor, o tentativă a președenției pe de o parte de a limita critica liderilor politici la adresa politicii sale, pe de altă parte este o manevră populistă, menită să-i atragă președintelui simpatia publicului. În același timp însă este relevant și pentru starea de spirit a societății cipriote în ansamblul ei, confruntată cu cea mai gravă criză de după 1974. Atmosfera din Republica Ciprului este marcată de un sentiment de insecuritate care riscă să degenereze în adevărate psihoze sociale de tipul „cetății sub de asediu” sau a teoriei conspirației în condițiile unei adînciri a crizei.

În concluzie, „problema Ciprului”, un conflict care durează deja de aproape 50 de ani, în ciuda presiunilor externe exercitate în direcția accelerării soluționării diferendelor, pare să cunoască o nouă amînare. Conform declarațiilor oficiale, dezabterile intercomunitare se vor relua din toamna acestui an, însă perspectivele sumbre care planează asupra economiei Republicii Ciprului precum și rivalitățile politice din nordul insulei alimentate și de imixtiunile Turciei, la acestea adăugându-se și interesele energetice în zonă care ar putea constitui un

¹⁵ „We made sure dinner was just a social occasion”, *Cyprus Mail*, 1 iunie 2013, ediție electronică consultată la adresa de Internet <http://cyprus-mail.com/we-made-sure-dinner-was-just-a-social-occasion/#prettyPhoto>, la data de 4 iunie 2013

element de coeziune, dar în același timp ar putea adânci și mai mult falia care separă cele două părți ale insulei, indică faptul că, pentru moment cel puțin, o reunificare a insulei într-un viitor apropiat este improbabilă.

Referințe bibliografice

LAKES, Gary, „*Cyprus Hydrocarbons: The Dilemmas Of Early Development*”, in Hubert FAUSTMANN, Ayla GÜREL, Gregory M. REICHBERG (coord.), *Cyprus Offshore Hydrocarbons Regional Politics and Wealth Distribution*, 2012, versiune electronică consultată data de 3 iunie 2013, la adresa de Internet:

<http://www.prio.no/Global/upload/Cyprus/Publications/CYPRUS%20OFFSHORE%20HYDR OCARBONS.pdf>

KER-LINDSAY, James „*Cyprus-Turkey: Growing Tensions*”, *Mediterranean Politics, Turkey-Balkans*, 2012, versiune electronică, consultată la data de 3 iunie 2013, la adresa de Internet:

http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/ker-lindsay_en.pdf

LEVENTIS, Yiorghos „*Projecting For Control Of Warm Waters: Turkey's Posturing For Hydrocarbon Hegemony In The Eastern Mediterranean*” In Hubert FAUSTMANN, Ayla GÜREL, Gregory M. REICHBERG (coord.), *Cyprus Offshore Hydrocarbons Regional Politics and Wealth Distribution*, versiune electronică din 2012 consultată la data de 3 iunie 2013, la adresa de Internet:

<http://www.prio.no/Global/upload/Cyprus/Publications/CYPRUS%20OFFSHORE%20HYDR OCARBONS.pdf>

ZACHARIADES, Michael A., *Transplanted Populations and the Problems Caused: Cyprus*, Leiden, 2002, versiune electronică, consultată la data de 01.06.2013, la adresa de Internet:

http://www.aunitedcyprus.om/#_ftnref7

*, „*Convergences and Divergences: How a more inclusive process could help unlock the Deadlocks*”, Cyprus 2015

http://www.cyprus2015.org/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=27&lang=en (accesat la 16.03.2013)

*, „*Creating Votes for North Election*”, Cyprus Mail, 27 mai 2013,

<http://cyprus-mail.com/creating-votes-for-north-election/>, (accesat la 03.06. 2013)

*„*Drilling to begin in two weeks*”, Cyprus Mail, 27 mai 2013

<http://cyprus-mail.com/drilling-to-begin-in-two-weeks/> (accesat la 03.06. 2013)

*„*Kasoulides Points to Kerry’s Interest in Cyprus Problem*”, Ekathimerini, 11 mai 2013,

http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite1_1_11/05/2013_498297 (accesat la 04.06.2013)

*„*Kasoulides briefs ambassadors on the new foreign policy orientation*”, Cyprus News Agency, 05 martie 2013

http://www.hri.org/news/cyprus/cna/2013/13-03-05_2.cna.html 0Web. (accesat la 17.03.2013)

*„*Kasoulides: Cyprus-Turkey talks could be in October*”, BBC News, 25 aprilie 2013

<http://www.bbc.co.uk/news/world-radio-and-tv-22295730> (accesat la 03.06.2013)

*Olli REHN, „*Economic Dialogue on financial assistance to Cyprus*”, 8 mai 2013

http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-394_en.htm?locale=en (accesat la 04.06.2013)

*„*The Cyprus Problem: an Overview*”, AngloINFO Cyprus,

<http://cyprus.angloinfo.com/information/moving/country-file/the-cyprus-problem> (accesat la 01.06.2013)

*„*We made sure dinner was just a social occasion*”, Cyprus Mail, 1 iunie 2013

<http://cyprus-mail.com/we-made-sure-dinner-was-just-a-social-occasion/#prettyPhoto> (accesat la 04.06.2013)

*Yusuf KANLI, „*Anxiety rules on Cyprus*”, Hurriyet Daily News, 31 mai 2013

<http://www.hurriyetdailynews.com/anxiety-rules-on-cyprus.aspx?pageID=449&nID=47906&NewsCatID=425> (accesat la 03.06. 2013)